

ELTE ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR
POLITIKATUDOMÁNYI DOKTORI ISKOLA

**A demokrácia új kérdései az Európai
Unióban a gazdasági válság után**

Varga András

TÉZISFÜZET

2018

Témavezető:

Dr. Koller Boglárka
habil. egyetemi docens
NKE-NETK ETT

Tartalom

I.....	2
1. A problémafelvetés és a kutatási kérdések	2
II.....	3
2. A disszertáció szerkezete	3
3. Elméleti alapok.....	4
4. Módszertan	5
III	9
5. Tézisek.....	9
5.1. Hipotézisek	9
5.2. Tézisek	10
6. Esettanulmányok.....	16
6.1. Az EKB hatáskörbővülése.....	17
6.1.1. Trichet-Draghi levél.....	17
6.1.2. Bankfinanszírozó programok	18
6.1.3. Outright Monetary Transactions	19
6.2. A transzfer unió eszközei.....	20
6.2.1. Állammentő alapok (EFSF, EFSM, ESM).....	20
6.2.2. Görögország	21
6.2.3. Ciprus	22
6.3. Az uniós polity-n kívüli GMU eszközök.....	23
6.3.1. Euró Plusz Paktum	23
6.3.2. Pénzügyi Paktum.....	23
6.4. Uniós megoldások.....	24
6.4.1. Európai Szemeszter.....	24
6.4.2. Hatos és Kettes Paktum.....	25
6.4.3. Bankunió	26
6.5. Összegzés	27
7. A disszertáció eredményeinek felhasználása	28
8. Bibliográfia	29
IV	40
9. A témában készült releváns publikációk.....	40

I

1. A problémafelvetés és a kutatási kérdések

A 2008-ban kezdődő és 2009-re akuttá váló euróválság az Európai Uniót, mint politikai rendszert alapjaiban rengette meg. Az államadósság válság rámutatott a Gazdasági és Monetáris Unió strukturális, endogén problémáira (Benczes, 2011; Fabbriani, 2015; Crammer, Hobolt, 2015), amelyek elkerülhetetlenné tették a rendszer számára, hogy egy esetlegesen kialakuló, tagállami költségvetési vagy finanszírozási problémákból fakadó válság elkerülhető vagy megfékezhető legyen.

Az ellenőrzési funkciók alkalmatlansága, – mint a Stabilitási és Növekedési Paktum ellenőrző és szankcionatív ágai, a túlzott deficit eljárás – illetve azok alkalmazásának, valamint az előre ki nem alakított válságkezelési mechanizmusok hiánya egy instabil rendszert eredményezett. A GMU válság előtti kiegyensúlyozott működése csak az euró bevezetését követő optimista piaci hangulatnak és szerencsés világgazdasági környezetnek volt köszönhető. Amikor az Egyesült Államokbeli pénzügyi válság, mint exogén sokk a körülményeket átalakította, a belső, endogén veszélyek valós problémákká váltak (Krugman, 2011) és az EU cselekedni kényszerült.

A 2008-2009-ben kitörő európai válságot fontos, hogy részben differenciáljuk. Két különböző válság okozott komoly problémákat az EU-ban, amelyek részben hatással is voltak egymásra. Mindkettő kialakulásának részben exogén, részben endogén okai voltak. Az elkülönítés alapját az adja, hogy melyik volt domináns a helyzet kialakulásában. Az első az USA-ból átgyűrűző válság miatt közvetlenül kialakult bankkrízis, amely az amerikai piacoknak leginkább kitett tagállamokat érintette. Itt az exogén okok a kiemelkedők, azonban a kezelést az endogén problémák jelentősen nehezítették. A második esetben, a túl magas államadóssággal rendelkező tagállamok finanszírozási nehézségei a GMU endogén strukturális hibáira vezethetők vissza. Az amerikai események itt a befektetői bizalom átalakulását és eltűnését okozták, melyek a válság exogén okainak tekinthetők.

Az így kialakult gazdasági válság a közös valuta és ezzel együtt az egész európai integráció megszűnésével fenyegetett.¹ Az Európai Unió, a legnagyobb vívmányát és saját fennmaradását

---

¹ A GMU és az EU sorsa azért kapcsolódott össze, mert az európai integráció legfejlettebb területe és egyben fejlődésének motorja mindig is a gazdasági együttműködés volt. A közös valuta bevezetése ezen terület legnagyobb eredményének tekinthető, amely megszűnése esetén olyan kollektív bizalomvesztést szenvedett volna el az Unió a nemzetközi piacokon, amely a további működését is erősen megkérdőjelezte volna. Fontos kiemelni ugyanakkor, hogy az eurózóna a válságkezelés alatt is bővült. A balti államok csatlakozása, amelyek

védendő, elindította történetének legátfogóbb és leghosszabb távú válságkezelési folyamatát. Emellett a politikai vezetők is összekapcsolták a valuta és az integráció jövőjét. Ennek a lépései azonban, bár gazdaságilag sok esetben indokoltnak és szükségszerűnek tekinthetők, politikai és demokratikussági szempontból komoly aggályokat vetnek fel.

A dolgozat két átfogó kutatási kérdésre ad választ: egyrészt arra, hogy differenciálhatóak-e a válságkezelés lépései rendkívüli és rendes intézkedésekre, illetve arra, hogy ezek hogyan legitimálhatók. A második kérdés pedig arra vonatkozik, hogy ezen intézkedések összessége, azaz a válságkezelés milyen hatással van az EU demokratikus jellegére.²

A disszertáció az Európa-tanulmányok multidiszciplináris tudományterület elméleti és fogalmi keretrendszerében vizsgálja az eurózóna-válság kezelése kapcsán kialakult különleges intézkedések, ezek legitimációja és a demokrácia összefüggését. Bár az elemzés tárgya, a Gazdasági és Monetáris Unió közgazdaságtani megközelítést kíván meg, a disszertáció elemzési módszertana főként a politikatudomány valamint részben a jogtudomány, a biztonsági tanulmányok és nemzetközi kapcsolatok eszközrendszerére épül, helyenként érintve a közgazdaságtant is. Következésképpen a disszertáció eredményei a politikatudomány, azon belül is az Európa-tanulmányok multidiszciplináris területén realizálódnak.

II

2. A disszertáció szerkezete

A disszertáció szerkezetét alapvetően két fő részre lehet osztani. Az első, az elméleti alapokat, a kereteket, a vizsgálati szerkezetet, valamint az elemzés tárgyát meghatározó teoretikus rész.

A kutatási kérdések pontos meghatározását követően itt kerül sor az alapfogalmak azonosítására és bemutatására. Ezek a legitimáció, a különleges állapot és a biztonságiasítás és a demokratikus deficit.

---

biztonságpolitikai és *politics* jellegű motivációi is voltak jól mutatják, hogy a közös valuta nem csak egy gazdasági eredmény. Ahogy azt Mundell is kiemeli, a valutaövezetek legtöbbször politikai eredmények (Mundell, 1961)

² Jelen munka fókuszában nem annak kérdése áll, hogy az EU demokrácia-e. Ahogy az máshol is olvasható, a demokrácia megfogalmazásának kérdésében nem szándékozom állást foglalni. A vizsgálat középpontjában az integráció demokratikussága, vagyis az állampolgári ellenőrzés és elszámoltathatóság lehetőségei állnak, amelynek elméleti hátterét a demokratikus deficit fogalma adja.

Módszertanként olyan komplex elemzési keretet igyekszem felállítani, amely a két kutatási kérdés minden aspektusát lefedi. Így megvizsgálja az adott lépésben a különleges intézkedések jelenlétét, valamint a demokratikus deficittel kapcsolatban álló minden elemét.

Az elméleti alapok kifejtése és szakirodalmi helyzetének külön-külön bemutatása után, azok egymással fennálló kapcsolatának vizsgálatára kerül sor. Ez azért szükséges, mert a komplex elemzési keret akkor válik érthetővé, ha a kutatási kérdés által érintett fogalmak összefüggései is megfelelő bemutatásra kerülnek.

Ezt követően, az elméleti rész befejezéseként, az elemzés tárgya kerül meghatározásra. A válságkezelés különböző lépései aszerint kerülnek szétbontásra, hogy alapvető céljuk a korábbi stabilitás visszaállítása - vagyis a konzervatív jelleg dominál (Ferejohn, Pasquino, 2004; Gross, Ni Aolain, 2006) - vagy pedig a rendszerben rejlő endogén okok, strukturális hibák orvoslása. Ez alapján rövid, valamint közép és hosszú távú lépéseket különböztetek meg.

A disszertáció második részét az esettanulmányok elemzése adja, vagyis az első részben kialakított elméleti keret módszerével megvizsgálom a válságkezelés különböző lépéseit. Az elemzés fókuszáltsága érdekében ennek tárgyát az első és a harmadik görög mentőcsomagok közötti periódusban (2010-2015) meghozott lépések alkotják. Ezeket az intézkedéseket a jobb átláthatóság érdekében a *polity* vagyis lépést megtevő intézmények alapján csoportosítottam. Ennek megfelelően az EKB hatáskörbővülése (Trichet-Draghi levél, bankfinanszírozó programok, Outright Monetary Transactions – OMT), a transzferunió eszközei (EFSF, EFSM, ESM, Ciprus, Görögország), az EU intézményrendszerén kívüli megoldások (Euro Plus, Pénzügyi Paktum) valamint az uniós válaszok (Európai Szemeszter, Hatós Pakt, Kettes Pakt, Bankunió) alkotnak egy-egy nagyobb kategóriát. A vizsgálati módszerrel esettanulmányokként elemzem az összes válságkezelő lépést a kutatási kérdések szempontjából.

Ezt követően összegzem az esettanulmányok tapasztalatait és választ adok a dolgozat kérdéseire, igazolván a hipotéziseket.

3. Elméleti alapok

A disszertáció elméleti alapját a következő fogalmak köré lehet felépíteni: a legitimáció, a különleges állapot és a biztonságiasítás, valamint a demokratikus deficit. A válságkezelés a politikai rendszer által hozott döntések állampolgári elfogadottságára, vagyis legitimitására minden esetben hatással van, hiszen a rendkívüli időszakok rendkívüli megoldásokat tesznek

szükségessé.³ A legitimáció megingása valamint a különleges állapot mindig hatással van a rendszer demokratikusságára is. Egy válságkezelés esetén tehát, ezt a három területet mindenképpen a vizsgálat tárgyává kell tenni.

4. Módszertan

Jelen munka alapvetően kvalitatív módszereket alkalmaz. A válságkezelés hatékony elemzése érdekében egy esettanulmányokon alapuló komparatív módszert használok.⁴ Mivel a disszertáció alapvető célja a válságkezelés leíró és magyarázó szándékú vizsgálata elsősorban a demokratikusság, másrészt a különleges állapot és a biztonságiasítás szempontjából, így az elemzés tárgyát egy kis elemszámú eset képezi, amelynek szisztematikus és módszeres kvalitatív feldolgozására ez a módszer a legalkalmasabb (Gerring, 2004, 342). Az esetek meghatározása és a vizsgálat tárgyának meghatározása – vagyis az „esetté tétel” vagy „*casing*” (Ragin 1992, 217 idézi Szabó, 2014, 11) a kutató döntésein alapszik. Emellett a disszertáció tárgyának vizsgálatára azért is kifejezetten alkalmas, mert nem zárja ki az esetek környezetét (Flybjerg, 2006), amely az európai válságmechanizmusok esetén elsődleges fontossággal bír.

Az esetek elemzési keretének kidolgozásánál első sorban a kutatási kérdések szempontjából releváns elemeket azonosítom és az ebből kidolgozott szempontrendszert viszem végig az esettanulmányokon.

A kialakított elemzési keret egyik rész célja a módszer átvihetőségének megteremtése (Polit, Beck 2010, 1453-1454 idézi Szabó, 2014, 15). A disszertációban alkalmazott elemzési módszer alkalmazható az európai válságkezelésen felül más, akár tagállami vagy szupranacionális, akár más szakpolitikai vagy közpolitikai területen kialakuló rendkívüli helyzet és az arra adott válaszok elemzésére.

A vizsgálati keret elemeinek kialakításánál három már kidolgozott elméletre támaszkodom: az egyik a különleges állapot szerkezete, a biztonságiasítás elmélete, valamint a lasswelli politikafogalom (Lasswell, 1935, 3).

---

³ Ennek iránya azonban több tényezőtől is függhet. Ha a válságkezelés sikeres, akkor az eredmény legitimáció erősödhet; azonban a válság kezdeti szakaszában ez mindig gyengül, amíg a megoldások nem születnek meg. Különbség van azonban a különböző legitimitások stabilitásában is. Ahogy később arra majd kitérek a részvételen alapuló *input* legitimáció, jóval stabilabb a válság alatt is, mint az eredményeken alapuló *output*.

⁴ Az esettanulmányok felhasználásáról szóló ismeretekhez Szabó Gabriella PhD értekezése nyújtott segítséget. (Szabó, 2014)

A különleges állapotnál annak fennállásának feltételei, valamint a biztonságiasítás folyamatának esetén annak elemei, vagyis a védelmet élvező vonatkozási tárgy az ezt veszélyeztető létfenyegetettség, amely megalapozza a rendkívüli intézkedések alkalmazását (Buzan et al., 1998; Izsa et al.; 2011; Kiss, 2011).

Lasswell meghatározása szerint a politika az egymással versengő, különböző vonások mentén szerveződő elitok harca a különböző erőforrások megszerzése érdekében. Szintetikus megfogalmazása szerint a politika annak a tudománya, hogy ki mit szerez meg, mikor és hogyan (who gets what, when and how?) (Lasswell, 1935, 3). Ebből kiindulva tehát az aktorok, a cselekvés tartalma valamint környezete kell hogy a vizsgálat tárgya legyen.

Ebből a két elméleti kiindulópontból a következő elemzési szempontok alkothatók meg: a cselekvés környezete, a cselekvő aktor, maga a cselekvés illetve annak címzettje; az elemzési szempontok további alrészekre bomlanak a minél teljesebb bemutatás érdekében. Ez a szempontrendszer egy szisztematikus leírást ad az európai válságkezelésről. Az így kapott eredményeket részletes vizsgálatnak vetem alá a két kutatási kérdés szempontjából – vagyis minden lépés rendkívüli intézkedésekkel, legitimációjukkal összefüggő aspektusait és a demokratikus deficitre gyakorolt hatásait is azonosítom.

A cselekvés környezetét vizsgálva a konkrét lépés kialakításának okait mutatom be. A válságkezelés általános indokai ismertek, azonban az egyedi intézkedések motivációi sok esetben magyarázóerővel bírhatnak. Fontos kérdés, hogy a lépés különleges állapot során született-e, fennállt-e létfenyegetettség.

A cselekvő vizsgálata során a válságkezelő lépés kezdeményezőjét és végrehajtóját azonosítom. Ez alapján megkülönböztethetünk uniós intézményhez, hitelező országhoz vagy kimentett országhoz köthető intézkedést. Sok esetben azonban a szereplők szélesebb köre érintett, ezek ugyanúgy a vizsgálat tárgyát képezik. Fontos kitérni arra, hogy a cselekvő szupranacionális vagy kormányközi logika alapján működő szereplő, illetve, hogy milyen legitimitással rendelkezik.

Ezt követően magát a cselekvést kell több szempontból megvizsgálni: az első a lépés politikai vagy jogi jelleg megállapítása. Ha jogi lépésről beszélünk, akkor a norma típusának – a rendes döntéshozatal keretében született másodlagos uniós norma, elsődleges jogforrás, az EU döntéshozatali rendszerén kívüli kormányközi megállapodás, esetleg tagállami jogalkotás vagy különleges jogosítványokon keresztül alkotott rendelkezés –, az elfogadás módjának és

fórumának is jelentősége van. Politikai jellegű intézkedés esetén a kényszerítőerőt, a hatást, a formát és a döntéshozó aktort kell meghatározni.

Ezt követően a cselevés tartalmának részletes vizsgálata következik, amit a *polity*, a *politics* és a *policy* szempontjából végzek el.⁵ A változások *polity* dimenziójába a válságkezelő lépés hatására átalakuló intézményi struktúra tartozik. Létrejött-e valamilyen új aktor vagy egy már létező jogosítványai bővültek? Történt-e elmozdulás a klasszikus intézményrendszer felől az új *governance* vagy kormányzati struktúrák felé? Az új vagy kibővített hatáskörű régi aktor inkább szupranacionális vagy inkább kormányközi jellegű? Milyen legitimitációval rendelkezik? Ideiglenes vagy állandó jelleggel hozták létre?

A cselekvés *politics* aspektusának elemzésével, amely az aktorok és intézmények egymásközi viszonyain keresztül, a válságkezelés lépései során megtörtént hatáskörváltozásokat valamint a demokratikus deficit új formájának megjelenését vizsgálom. Eljárt-e az EU olyan területen, amelyre nem volt felhatalmazása vagy csak hatáskörtúllépést követett el? Csökkentették-e az intézkedései a tagállami döntéshozók politikai mozgásterét, illetve indukáltak-e valamilyen konkrét személyi átalakulást (miniszterelnök csere, kormányválság, stb.)?

A cselekvés *policy* tartalma a szakpolitikai változást hivatott leírni. Az unió által irányított területen bevezetett módosítás milyen céllal került bevezetésre, milyen eszközön keresztül tervezik megvalósítani? Milyen szereplők vesznek majd részt a működtetésében – az európai vagy a tagállami szint dominál –, ideiglenes vagy állandó változtatásokat hoz létre, illetve szupranacionális vagy kormányközi irányba formálja-e a területet?

A következő elemzési pont a válságkezelő lépés célcsoportja. Itt az intézkedés általános, illetve egyedi jellegét, valamint konzervatív, illetve reformer karakterét kell elemezni. Abban az esetben, ha egy intézkedés egy bajba jutott tagállamra vagy azok egy csoportjára vonatkozik, akkor nagy valószínűség szerint ideiglenes, konzervatív és különleges intézkedéssel van dolgunk. Ebben az esetben a döntés legitimitására, illetve demokratikusságára vonatkozó elvárások is mások, mintha általános és állandó módosítások történnek. Ez utóbbiak esetén meg kell vizsgálni a hatásköri szabályokat, a döntéshozatal módját és a demokratikus

---

⁵ A *policy*, *polity* és *politics* háromszög a politikatudomány egyik meghatározó elemzési keretét adja. Lásd Bayer 1999, 21-29.; Bihari, 2013; Gallai, Török, 2003, 57; Goodin, Klingemann, 1998!

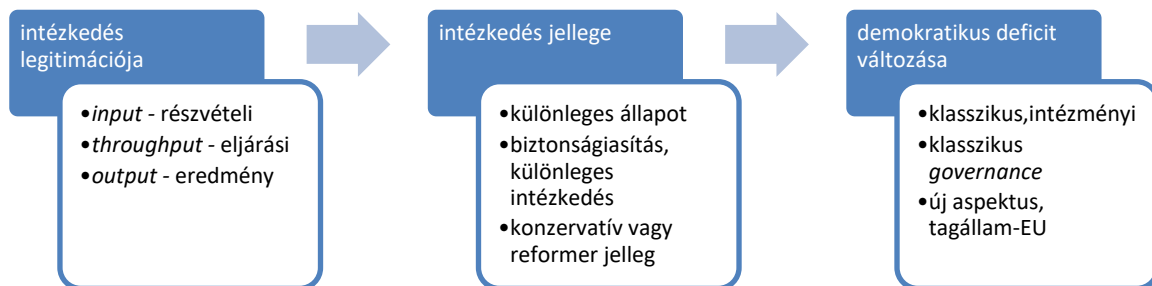
ellenőrzési mechanizmusokat. Az egyedi és ideiglenes lépések esetében azonban a rendkívüli eljárásokkal szemben támasztott elvárások a mérvadóak.

A fenti négy szempont alapján elvégzett deskriptív elemzés befejezésével, a kutatási kérdések részletes megválaszolása következik a különböző válságkezelési lépések esetében. Ehhez minden kategóriában meg kell vizsgálni az intézkedés legitimitásának a szerkezetét és jellegét, a különleges intézkedések biztonságiasítás folyamatával való viszonyát valamint a demokratikus deficit különböző aspektusainak megjelenését. Először a válságkezelő lépés legitimitás rendszerét vizsgálom meg: milyen arányban jelenik meg az *input*, *throughput* és *output* legitimitás (Bekkers et al., 2007), a meglévő szint elegendő-e a lépés jellegéhez viszonyítva?

A második kérdés az adott intézkedés különleges jellege, a biztonságiasítás folyamatával való kapcsolata. Abban az esetben, ha a létfenyegetettség fennáll, a vonatkozási tárgy megtalálható, és erre hivatkozva rendkívüli intézkedéseket tesznek, akkor a demokratikussági hiánytól függetlenül a lépés részben legitimálható (Buzan et al., 1998). Ugyancsak itt kell megvizsgálni a lépés konzervatív vagy reformer, egyedi vagy általános jellegét, annak érdekében, hogy a lépések diverzifikációjával kapcsolatos kérdés megválaszolható legyen.

A harmadik kérdés a demokratikus deficit változásait igyekszik feltárni. A leíró elemzés eredményei alapján a válságkezelő lépéseket a fogalom három definíciója alapján vizsgálom meg annak érdekében, hogy a demokratikusság helyzetét illetve változásait azonosíthassam.

1. ábra - Az értékelő elemzés lépései

A deskriptív és az értékelő elemzés együttes alkalmazásán keresztül választ kaphatok a disszertáció két fő kutatási kérdésére.

III

5. Tézisek

A következőkben a kutatás fő hipotéziseinek és téziseinek bemutatása következik.

5.1. Hipotézisek

Jelen munka első hipotézise az, hogy az euróválság egy különleges állapotnak tekinthető. A disszertáció első kutatási kérdésének megválaszolásához elsőként a cselekvés körülményeit kell megvizsgálni, nevezetesen azt, hogy az intézkedés különleges állapotban került-e bevezetésre. Ehhez meg kell határozni a különleges állapot fogalmát, majd az euróválság esetében vizsgálni kell ennek fennállását. Hipotézisem szerint az euróválság megfelel a különleges állapot feltételeinek.

A disszertáció első kutatási kérdése a válságkezelési lépések kategorizálására, diverzifikálására illetve leírására vonatkozik. A második hipotézis szerint egy differenciált válságkezelésről beszélhetünk: egyrészt találunk azonnali, rövidtávú konzervatív mentőintézkedéseket,

másrészt középtávú, reform jellegű megelőző lépéseket. Míg az első kategóriába tartozó intézkedéseket a létfenyegetettség és a biztonságiasítás legitimálja, addig a második csoportnál ez a legitimációs forrás már nem elérhető. A válságkezelés során olyan lépéseket tett az EU, amelyek során az egyik funkcionálisan differenciálódott társadalmi alrendszer logikája előnybe kerül egy másikkal szemben. A politikai alrendszer, amely logikája alapvetően a demokratikus választáson alapul, háttérbe szorult a gazdasági alrendszerrel szemben, rákényszerítve működési elveit az előbbire.⁶

Jelen kutatás harmadik, egyben fő hipotézise szerint – amely választ ad a második kutatási kérdésre – a válságkezelés egésze jelentősen súlyosbította az EU demokratikus deficitjét. Ennek egyik oka, hogy a már korábban is jelenlévő alacsony szintű állampolgári ellenőrzés tovább gyengült, emellett további új governance struktúrák alakultak ki, amelyek döntéshozatali jogosítványokat szereztek, illetve megjelent a jelenség egy új, az EU - egyes tagállam viszonyában értelmezhető megközelítése. Bár a rendkívüli intézkedések esetében a demokratikussági hiányok helyenként kimenthetőek a létfenyegetettség kezelésére való hivatkozással, azonban a középtávú lépések esetén ez már nem elegendő. Vagyis az euróválság a demokratikus deficitre is komoly hatásokat gyakorolt. Ezt a hatást – amelynek vizsgálata a dolgozat egyik fő kérdése – a módszertan fejezetben kidolgozott elemzéssel, az esettanulmányok között mutatom be. Eszerint, ha a lépés olyan szupranacionális erősödést okoz, amelyet nem követ de jure hatáskörbővítés, illetőleg a képviseleti minőség javítása – vagyis az *input* legitimáció⁷ növelése – valamint elmozdulás látható a klasszikus *polity* felől, vagy egy adott tagállam politikai mozgástere jelentősen szűkül, akkor a demokratikus deficit növekedése megállapítható.

5.2. Tézisek

A dolgozat első feltevése a válságkezelés, vagyis a cselekmény körülményeire vonatkozott, miszerint az euróválság különleges állapotnak tekinthető. Az alapvetően jogtudományi területre tartozó fogalom vizsgálata azért volt szükséges, mert a rendkívüli lépések legitimáláshoz szükséges biztonságiasítás folyamatának előfeltétele a létfenyegetettség

---

⁶ A strukturalista funkcionálisizmus szerint a társadalom leírható mint funkcionálisan differenciálódott társadalmi alrendszerek összessége, amelyek saját univerzális értékduáljuk vagy bináris kódjuk mentén orientálódnak. Ez azt jelenti, hogy a jog a jogos-jogtalan, a gazdaság pedig a rentábilis-nem rentábilis logika mentén szerveződik. Azonban Luhmann elméletét Pokol Polányi gondolataival is kiegészítve úgy módosította, miszerint a politikai, illetve a gazdasági rendszer rá tudja kényszeríteni saját logikáját (rentábilis – nem rentábilis, valamint kormányra kerülni – ellenzékben maradni) a többi alrendszerre (Pokol, 2003). A funkcionálisan differenciálódott társadalmi alrendszerekről részletesebben lásd Pokol, 2003, valamint Kjaer, 2010.

⁷ Az *input* legitimáció az állampolgári részvételen keresztül kialakuló legitimitás forrása, amelyet részletesen definiál a 4.1.1. fejezet.

fennállása, ez azonban a gazdasági szektorban nehezen kimutatható. Ennek a fennállását volt hivatott megerősíteni a különleges állapot jelenléte.

Elsőként a különleges állapot fogalma került meghatározásra, majd az euróválság ez alapján került elemzésre. A különleges állapot fogalmának meghatározását a szakirodalom nem adja meg egyértelműen. Schmitt szerint arról, hogy mi a kivételes, minden esetben a szuverén dönt (2005, 5). Ebből logikusan következik, hogy a különleges állapot fogalma politikai rendszerről politikai rendszerre változik. Azonban a helyzetek nagy része az államok alkotmányos szabályaiban kifejtett és körülírt.

A témában az egyik legkiterjedtebb szintetizáló igénnyel fellépő munka a fegyveres konfliktusokra és erőszakos cselekményekre szűkíti a különleges állapotok körét (Gross, Ni Aolain, 2006, 4-5). Mivel a legtöbb állam saját alkotmányos hagyományaira alapozva és azt tovább fejlesztve határozza meg, hogy mi is az a különleges állapot és dolgozza ki, hogy a politikai döntéshozók – és általában a végrehajtás előtti – akadályok mikor és milyen mértékben lazulnak fel, így nehezebb egy általános fogalommeghatározást adni arról, hogy mi is tekinthető különleges állapotnak.

Az ilyen szükséghelyzetek és az ezzel járó mozgástér-növekedés azonban fellelhető a nemzetközi jog területén is, amely jelen munka szempontjából jobban is hasznosítható.⁸ Ennek oka az alapjogvédelem nemzetközi garancia-rendszerében keresendő.

Így az európai válságkezelés érdekében a különleges állapot fogalmát az Emberi Jogok Európai Egyezségokmányából (15. cikk) illetve az Emberi Jogok Európai Bíróságnak és Bizottságának egy-egy vonatkozó esetéből (Lawless kontra Írország - 332/57 (A/3) ECHR és Görögország esete - 12 YB 1, 1969) dolgoztam ki.

Az így kialakított különleges állapot fogalom elemei a következők: a helyzet okozta veszély ténylegesen vagy immanensen fennáll, kivételessége miatt azonban nem kezelhető a rendes jogrend eszközeivel, bekövetkezése esetén viszont az egész társadalomra kiterjedő általános hatásokkal járna, amely kockáztatná a társadalom szervezett életét.

---

⁸ Ennek egyik oka az, hogy az európai jog is a nemzetközi és a tagállami jog között helyezkedik el, azonban ez az indoklás félrevezető lenne. Azonban az európai jog, hasonlóan a nemzetközi joghoz is, szupremáciával rendelkezik a tagállami jogok felett, valamint egységes értelmezést nyújt a jogrendszer fogalmaihoz. Ennek megfelelően a disszertáció vonatkozó elemzési tárgya könnyebben vizsgálható, hiszen nem szükséges a - még - 28 tagállam különleges állapot fogalmát szintetizálni, hanem elég a vonatkozó európai emberi jogi fogalmat felépíteni.

Az európai gazdasági válság tényleges és immanens karakteréhez kétség sem férhet. A 2009-ben kirobbanó államadósság-válság nem csak a közös valuta és a GMU, de az egész EU megszűnésével fenyegetett. A válság tényleges veszélyének az euró és monetáris unió megszűnése, míg immanens kockázatának a teljes integráció felbomlása tekinthető. A közös valuta elvesztésének az EU a legnagyobb vívmányát és ezzel együtt a gazdasági teljesítőképességébe és prudenciájába vetett piaci hitet szüntette volna meg, ami a gazdaság központú együttműködés végét jelentette volna. Tehát az első konstitutív elem fennáll.

A helyzet kivételességét vizsgálva kijelenthetjük, hogy ilyen jellegű válsaggal még nem találkoztunk. A Gazdasági és Monetáris Unió alapvető strukturális hibái⁹ a szakpolitikát túlzottan kitették az exogén körülményeknek. A gazdasági turbulenciáktól mentes periódusokban, amikor a világgazdaság a konjunktúra ciklusában jár és a befektetői hangulat optimista, az endogén veszélyek nem voltak érzékelhetők. A GMU aszimmetrikus szerkezete – az egységes monetáris politikához, tizenkilenc (huszonnyolc), elégtelen szinten harmonizált gazdaságpolitika társul –, amely a belső transzferek tilalmával (*no-bail out* elv) egészült ki, egy olyan rendszert hozott létre, amely semmilyen válságkezelő mechanizmussal sem rendelkezik a szupranacionális szinten. A monetáris politika viszont európai szinten irányított, így annak diszfunkcióit tagállami szinten lehetetlen kezelni. Vagyis a helyzet különlegességét s a rendes jogrendek alkalmazhatatlanságát alátámasztja, hogy sem a tagállami rendes, sem a rendkívüli intézkedések nem orvosolhatták a válságot, az európai szint pedig nem rendelkezett ilyen jellegű hatáskörökkel, amelyek megfelelő kezelést biztosítottak volna.

Az euróválság hatásainak általános, egész társadalomra kiterjedő jellege sem képezi komoly vita tárgyát. Ha a közös valuta megszűnik és az EU még fenn is marad – amely a kevésbé valószínű forgatókönyv lett volna –, a legtöbb tagállamban általános recesszió alakult volna ki, amely az egész népességre hatást gyakorolt volna. A Grexit és drachmához való visszatérés is rendszerszintű bankválságot okozott volna Német- és Franciaországban, mivel az európai pénzügyintézetek közel 200 - ezen belül is a francia bankok 55, a német bankok 32 - milliárd eurónyi görög államkötvénnyel rendelkeztek (Lorca-Susino, 2010, 186-187).

A leginkább támadható elem a különleges állapotok utolsó jellemzője, miszerint a válság a társadalom szervezett életét veszélyeztette. Bár ez elsőre talán túlzónak tűnik, azonban ha belegondolunk abba, hogy az általános gazdasági visszaesés és a valuta elvesztése, legrosszabb esetben pedig az EU felbomlása milyen gazdasági, politikai, társadalmi és biztonságpolitikai

---

⁹ Lásd: Benczes, 2011; Fabbriani, 2015; Crammer, Hobolt, 2015; Varga, 2013, 2014; Krugman, 2011

hatásokkal járt volna, könnyen kijelenthető, hogy a közösségek szervezett élete komoly veszélyben volt.

Ezek alapján az euró válság különleges állapotnak tekinthető, vagyis az első hipotézis alátámasztottnak tekinthető.

Itt szeretnék kitérni a különleges állapot fogalmával rokon biztonság-elméleti fogalom, a gazdasági létfenyegetettség fogalmára is. Ahogy azt a vonatkozó szakirodalom részletesen taglalja (Izsa et al., 2011; Kiss, 2011; Buzan 1991; Buzan et al., 1998; Felméry, Tóth, 2018), a gazdasági területen fennálló létfenyegetettség elfogadása komoly gondokba ütközik az állami szinten, mivel az országok túlélése nem kerül veszélybe. Az euróválság azonban a szupranacionális, vagyis a nemzetközi alrendszer szintjén alakult ki, ahol már ez a jelenség is elfogadhatóbb. A gazdasági biztonság megingása bizonyításra került a 4.2. alfejezet második felében, így a létfenyegetettség fennállása is kimutatható. Vagyis nem csak jogi, de biztonság-elméleti szempontból is bizonyítottan tekinthető az első hipotézis.

A második hipotézis a válságkezelés differenciáltságára vonatkozott, miszerint megkülönböztethetünk rövid távú, rendkívüli mentőintézkedéseket, valamint közép távú reform lépéseket a válságmenedzsmenten belül. Itt az esettanulmányok vizsgálata során kiderült, hogy a hipotézishez képest további differenciálás szükséges. Valóban találunk olyan rendkívüli, különleges lépéseket, amelyek egyedi konzervatív jellegűek és az azonnali válságkezelést szolgálják, azonban a közép távú lépéseket további két csoportra kell bontani. Ezek közül az egyik, a hipotézisben is szereplő általános és reform jellegű, közép távú lépések csoportja, amelyek a GMU endogén strukturális problémáit igyekeznek kijavítani a gazdasági kormányzás fejlesztésén keresztül. A vizsgálat során azonban egyértelművé vált, hogy a *business-as-usual* működést biztosító átalakítások mellett a válságkezelés közép távú lépései között találunk olyan intézkedéseket is, amelyek általános és rendszer szinten reform jellegűek, azonban olyan intézményeket hoznak létre, amelyek célja, hogy konzervatív és egyedi lépéseket telessenek az exogén sokkok esetén. Vagyis az európai válságkezelés intézményrendszerét, a különleges vagy rendkívüli állapotokat kezelő eszközöket hozzák létre. Az esettanulmányokat adó válságkezelő lépések három kategória közti megoszlását a 12. táblázat összegzi.

1. táblázat - A válságkezelő lépések kategóriái

rövidtávú rendkívüli intézkedések	középtávú, válságkezelő intézményrendszert kialakító intézkedések	középtávú endogén strukturális hibákat kezelő intézkedések
Trichet-Draghi levél	OMT	Euró Plusz Paktum
bankfinanszírozó programok	állammentő programok és alapok (EFSF, EFSM, ESM)	Pénzügyi Paktum
Görögország		Európai Szemeszter
Ciprus		Hatos és Kettes Paktum
		Bankunió

A különböző válságkezelési kategóriák más és más legitimációval rendelkeznek. Az azonnali egyedi és konzervatív jellegű lépések, mint az állammentő alapok által nyújtott kondicionális hitelek és mentőcsomagok, illetve a Trichet-Draghi levél olyan rendkívüli intézkedéseknek tekinthetőek, amelyeket a probléma biztonságiasítás folyamata és a létfenyegetettség elleni fellépés legitimálnak. Ezzel szemben a közép távú lépéseknél erre már nem lehet hivatkozni. Ez elvezet a harmadik, egyben fő hipotézishez és második kutatási kérdéshez, miszerint a gazdasági válságkezelés jelentősen súlyosbította az EU demokratikussági hiányát vagy demokratikus deficitjét.

A demokratikus deficit mindhárom megközelítését vizsgálva – akár a klasszikus, akár az intézményközpontú, akár a tagállam-EU viszonyban fennálló formában – kijelenthető, hogy a demokratikusság romlott az Európai Unó döntéshozatalában.

A klasszikus megközelítés, amely az állampolgárok ellenőrzési lehetőségeit a legitimációs lánc hosszában keresztül vizsgálja, elvesztette azt a fajta kimentését is, hogy az EU csak regulatív szakpolitikákat irányít és az újraelosztásra nincs hatással (Majone, 1998, Moravcsik 2002). A válságkezelés legtöbb lépése komoly redisztributív következményeket okozott, ám az állampolgári ellenőrzési mechanizmusok köre nem bővült, sőt sok szempontból szűkült is.

Az intézmény vagy *governance* központú megközelítés nézőpontjából kijelenthető, hogy a válságkezelés során komoly eltolódás történt a döntéshozatali jogosítványok terén a politikailag felelőtlen *governance* struktúrák felé. Ez ugyancsak rontja a demokratikus legitimációt.

Ami a jelenség új aspektusát illeti, itt érzékelhető a legerősebb romlás. Alapvetően a tagállami szuverenitás az integráció történetének legnagyobb részében sértetlen volt, azonban a válság alatt komoly interferenciák történtek, akár *policy*, akár *politics* szinten. A megszorító gazdaságpolitika, amely a válságkezelés fő irányává vált, olyan országokban is bevezetésre került, amelyek saját politikai vezetése ez ellen tiltakozott. A ciprusi bankrendszer mentő *bail-in* pedig egy európai szintről kivetett egyszeri adó volt, amely felett semmilyen állampolgári ellenőrzést nem gyakoroltak az adófizetők, ezzel teljesen megszegve a „nincs adózás képviselő nélkül” alapelvét.

A rövid és a közép távú lépések között különbséget téve megállapíthatjuk, hogy az előzőek esetében szinte semmilyen figyelmet nem fordítottak a demokratikus deficit kiküszöbölésére, míg a második csoportba tartozó intézkedések esetén a helyzet, bár jobbnak mondható, azonban távolról sem kielégítő (Bieber, 2011). Azonban az első kategória esetében a rendkívüli intézkedések demokratikus hiányát a szükségesség – vagyis a különleges állapot és a létfenyegetettség elleni fellépés – és a biztonságiasítás folyamata felmenti. Azonban a közép távú, akár rendes, akár rendkívüli működésre kialakított általános és reformer intézkedések esetén az újraelosztó hatások és a hatáskörbővülés miatt az input legitimáció növelése és az állampolgári ellenőrzés csatornáinak erősítése szükséges lett volna. Fontos azt is kiemelni, hogy azáltal, hogy a reformer lépések egy része a különleges állapotok kezelésére hozott létre állandó válságkezelő mechanizmusokat, ott kifejezetten fontos lett volna olyan mechanizmusokat kialakítani, amelyek a létfenyegetettség elleni fellépésen túli demokratizációt is biztosítanak a válságkezelő intézmények jövőbeli egyedi lépéseinek. Vagyis a gazdasági kormányzás és válságkezelés területén egy erős demokratizációs kényszer áll fenn az EU-val szemben. A válságkezelő lépések estenkénti elemzéseinek eredményeit a 13. táblázat foglalja össze. Összességében kijelenthető, hogy az euróválságra adott uniós válaszok jelentősen súlyosbították az integráció már eddig is jelenlévő demokratikus deficitjét, többek között kialakítva a jelenség egy új formáját is, amely az EU és az egyes tagállam viszonyában értelmezhető.

Az integrációnak a közeljövőben erre a demokratizációs kihívásra választ kell találnia, ellenkező esetben az ebből eredő legitimációvesztés az egész folyamatot veszélybe sodorhatja.

6. Esettanulmányok

A disszertáció egyik célja az, hogy az európai gazdasági válságkezelést teljes körűen áttekintse a demokrácia szempontjából, kitérve annak különleges intézkedéseire is. E célkitűzés kijelöli az elemzés tárgyát képező eseteket: a 2008-ban az Egyesült Államokban kitörő pénzügyi, valamint az Európában 2009-ben súlyossá váló szuverén államadósság-válságra adott európai uniós válaszreakciók vagy válságkezelési lépések.

Az elemzés tárgyát tehát csak európai lépések alkotják. Így nem kerülnek elemzésre a tagállami szinten végrehajtott, a válság hatását csökkenteni hivatott gazdaság- vagy foglalkoztatáspolitikai lépések, mivel ezeket nem az Unió kezdeményezte, így sem a demokratikus deficit, sem az európai különleges intézkedések szempontjából nem okoznak változást.¹⁰

Az elemzés a 2008-as gazdasági válság kezelésével és annak intézkedéseivel foglalkozik az első és a harmadik görög mentőcsomag időszaka között, vagyis 2010-2015-ig. Ennek oka, hogy az EU történetében ez az eddigi legsúlyosabb kihívás, amely a Maastrichti Szerződés által megteremtett, 2002-ben megvalósult GMU-t érinti, azonban az elemzés áttekinthetőségét sokban segíti, ha egy időbeli lehatárolást alkalmazunk az esetek kijelölésénél. Így nem kerülnek elemzésre az integráció korábbi gazdasági válságai sem – sem az olajválságok, sem a bretton-woods-i rendszer utáni útkeresés, sem a gazdasági unió korábbi megvalósítási kudarcai.

Az elemzés tárgya a gazdasági válságkezelés. Így nem kerülnek elemzésre az EU más, kül- és biztonságpolitikai, energia- vagy bevándorlási- és menekültválságai sem.

Ennek megfelelően a következő válságkezelő lépések tekinthetők az elemzés tárgyának: az EKB lépései¹¹, a kondicionális hiteleket összefogó ideiglenes, majd állandó állammentő alapok¹², ezeken belül az egyes mentőcsomagok, amelyek esetén indokolt a külön vizsgálat is, mint a görög mentőcsomagok és a ciprusi *bail-in*¹³, a rendes döntéshozatalon kívüli

---

¹⁰ Az akadémiai szférán kívül gyakran felmerül az a felvetés, hogy a demokratikus deficit tagállami szinten is megjelenhet. Ez azonban az én értelmezésem szerint nem lehetséges, mivel a nemzeti politikai folyamatok végső értékelése a demokratikus rendszerekben minden esetben a választópolgárok irányítása alatt áll, legalább a rendszeres időközönként megtartott választásokon keresztül.

¹¹ Trichet-Draghi levél, bankfinanszírozási programok, OMT bevezetése

¹² EFSF, ESFM, ESM

¹³ A válságkezelés alatt az elemzett országokon túl eurózónán belüli (Írország, Spanyolország, Portugália) és eurózónán kívüli országok (Magyarország, Románia és Litvánia, még a valuta bevezetése előtt) is részesültek gazdasági mentőcsomagban.

kormányközi megegyezések¹⁴, valamint a rendes döntéshozatalon keresztül alkotott másodlagos uniós jogforrások.¹⁵ A lépéseket a következő csoportokban vizsgálom; elsőként az euróválságra leggyorsabban reagáló Európai Központi Bank különböző új szerepköreit elemzem, a bajba jutott tagállamok kötvényfelvásárlását segítő küldött Trichet-Draghi levelet, majd a különböző bankmentő csomagokat és az *Outright Monetary Transactions*-t. Ezt követően a tagállamok közötti hitelezést lehetővé tevő eszközöket vizsgálom: ezen belül mind az ideiglenes, mind az állandó állammentő alapokat, a mentőcsomagokat, illetve a ciprusi *bail-in* megoldását. A harmadik csoport az EU struktúráján kívül létrejött, de a GMU működését javító megoldások, vagyis az Euró Plusz Paktum és a Pénzügyi Paktum vagy Fiscal Compact. Végül a rendes jogalkotás keretében létrehozott hivatalos uniós válságkezelési lépéseket elemzem, így a Hatos és Kettes Pakt által létrehozott intézményeket, jelentősége miatt külön kezelve az Európai Szemesztert, valamint a Bankuniót

6.1. Az EKB hatáskörbővülése

6.1.1. Trichet-Draghi levél

cselekvés környezete	különleges állapot		
cselekvő	szupranacionális független uniós ügynökség (EKB)		
cselekvés	kötelező, megvalósult politikai norma	polity	nincs intézményi változás van aktorok közötti elmozdulás szupranacionális független ügynökség ideiglenes
		politics	van hatáskör átlépés EU-egyres tagállam viszonyában fennálló demokratikus deficit tagállamnak nincs mozgástere indirekt személyi átalakulás

¹⁴ Euró Plusz Paktum, Pénzügyi Paktum

¹⁵ Hatos Pakt, Kettes Pakt, Bankunió, Európai Szemeszter

		policy	uniós hatásköri rendszer megsértése szakpolitikailag indokolható lépések monetáris-neoliberális eszközök alkalmazása (kiadáscsökkentés, megszorítás) magas kényszerítő erő
célcsoport és jelleg	egyedi és konzervatív		
legitimáció	output		
intézkedés kategóriája	rövid távú, rendkívüli intézkedés		
demokratikus deficit	minden aspektusában jelen van, kimenthető		

6.1.2. Bankfinanszírozó programok

cselekvés környezete	különleges állapot		
cselekvő	szupranacionális független uniós ügynökség (EKB); európai bankok		
cselekvés	önkéntes, megvalósult politikai norma uniós intézmény jogalkotási eszköze - önkéntes	polity	nincs új szereplő régis szereplő (EKB) hatáskörbővülése elmozdulás a <i>governance</i> aktorok irányába szupranacionális független ügynökség közvetlenül, csak ideiglenes
		politics	hatáskör kiterjesztés, a szabályok megkerülésével önkéntes és feltétel nélküli; nincs demokratikus deficit EU-tagállam viszonyban a mozgásterek nem sérülnek nincs személyi következmény

		policy	uniós hatásköri rendszer érintetlen marad hatáskörbővítő, likviditás növelő és finanszírozás javító, konkrét jól megfogalmazott célok indirekt anyagi támogatás, mint eszköz alacsony állami kényszerítő erő
célcsoport és jelleg	általános, közvetlenül konzervatív ám közvetetten reformer		
legitimáció	gyengébb <i>throughput</i> és erős <i>output</i>		
intézkedés kategóriája	tekinthető rendkívüli intézkedésnek		
demokratikus deficit	nincs		

6.1.3. *Outright Monetary Transactions*

cselekvés környezete	különleges állapot		
cselekvő	szupranacionális független uniós ügynökség (EKB); kormányközi állammentő alapok; (nemzeti és uniós bíróságok)		
cselekvés	uniós intézmény jogalkotási eszköze (bírósági ítéletek) kötelező megvalósult politikai norma (MoU)	polity	új intézmény jön létre rég szereplő (EKB) hatáskörbővülése elmozdulás a <i>governance</i> aktorok irányába szupranacionális független ügynökség kiegészítő szupranacionális aktorok (Trojka) kiegészítő kormányközi aktorok (EFSF, ESM) állandó intézmény
		politics	felhatalmazás nélküli hatáskör kiterjesztés, jelen van a demokratikus deficit az EU-tagállam viszonyban a kimentett tagállam mozgástere jelentősen sérül

			nincs személyi következmény
		policy	uniós hatásköri rendszer megsértése szakpolitikailag indokolható lépések monetáris-neoliberális eszközök alkalmazása (kiadáscsökkentés, megszorítás) magas kényszerítő erő nem alkalmazható kvázi-garanciaalap
célcsoport és jelleg	állandó, reformer		
legitimáció	erős <i>output</i> , helyreállított <i>throughput</i>		
intézkedés kategóriája	a válságkezelés állandó intézménye		
demokratikus deficit	minden aspektusában jelen van, nem kimenthető		

6.2. A transzfer unió eszközei¹⁶

6.2.1. Állammentő alapok (EFSF, EFSM, ESM)

cselekvés környezete	különleges állapot		
cselekvő	kormányközi állammentő alapok (EFSF, ESM), szupranacionális uniós intézmény (Bizottság), szupranacionális Trojka (EB, EKB, IMF)		
cselekvés	elsődleges és másodlagos jogi aktusok, kormányközi szerződések kétoldalú politikai megállapodás (MoU)	polity	új ideiglenes és állandó intézmények van elmozdulás az új aktorok felé; kormányközi és szupranacionális input legitimáció a kormányközinnél, output és throughput a szupranacionálisnál
		politics	ideiglenes hatáskörátlépés EU-egyes tagállam viszonyában fennálló demokratikus deficit tagállami mozgástér elvesztése szlovák kormányváltás

¹⁶ Fontosnak tartom kiemelni, hogy a kondicionális hitelek rendszerét Hix tekinti transzfer uniónak; azonban ő is csak az eurózónán belüli eszközöket sorolja ide. Ennek megfelelően itt én is csak említés szintjén térek ki a Fizetési Mérleg programra, amely az euró zónán kívüli tagállamok számára nyújt pénzügyi segítséget a kondicionális hiteleken keresztül.

		policy	uniós hatásköri rendszer megsértése monetáris-neoliberális eszközök alkalmazása (kiadáscsökkentés, megszorítás) magas kényszerítő erő
célcsoport és jelleg	általános és reformer		
legitimáció	kölsönzött input, output		
intézkedés kategóriája	a válságkezelés állandó intézménye		
demokratikus deficit	minden aspektusában jelen van, nem kimenthető		

6.2.2. Görögország

cselekvés környezete	különleges állapot		
cselekvő	szupranacionális uniós intézmény (Bizottság), szupranacionális Trojka (EB, EKB, IMF), kormányközi állammentő alapok (EFSF, ESM), szupranacionális Görögország Munkacsoport (TFG)		
cselekvés	két- vagy többoldalú, kötelező erejű politikai megállapodás (MoU)	polity	Görögország Munkacsoport GLF – görög hitelezési eszköz tagállami – szupranacionális elmozdulás klasszikus polity – új governance struktúra elmozdulás
		politics	komoly hatáskörátlépés demokratikus deficit a tagállam-EU viszonyban tagállam mozgástere megszűnt nagy számú személyi átalakulás
		policy	hatáskörmegosztási rendszer sérül fizetőképesség és önfinanszírozás visszaállítása monetáris-neoliberális megszorítások
célcsoport és jelleg	egyedi és konzervatív		

legitimáció	kizárólag output
intézkedés kategóriája	rövidtávú rendkívüli intézkedés
demokratikus deficit	minden aspektusában jelen van, részben kimenthető

6.2.3. Ciprus

cselekvés környezete	különleges állapot		
cselekvő	hitelező országok (Németország), kimentett ország (Ciprus), állammentő alap (ESM)		
cselekvés	kötelező megvalósult politikai lépés	polity	nem jön létre új intézmény, csak új eszköz elmozdulás a tagállami aktorok felől a szupranacionális aktorok felé végrehajtás kiemelkedése
		politics	komoly uniós hatáskörátlépés EU-tagállam viszonyában fennálló demokratikus deficit tagállami mozgástér megszűnése nincs személyi átalakulás
		policy	nincs új intézmény, csak új eszköz sérül az uniós hatáskörmegosztás rendszere kombinált kondicionális hitelcsomag (megszorítások, bank feltőkésítés és átstrukturálás, <i>bail-in</i>)
célcsoport és jelleg	egyedi, konzervatív		
legitimáció	elégtelen <i>output</i>		
intézkedés kategóriája	rövidtávú rendkívüli intézkedés lépés, amelyből hiányzik a megfelelő igazolás		
demokratikus deficit	mind három aspektusa jelen van, mind a formai, mind a tartalmi elemeknek		

6.3. Az uniós polity-n kívüli GMU eszközök

6.3.1. Euró Plusz Paktum

cselekvés környezete	különleges állapot		
cselekvő	eurózóna tagállamai		
cselekvés	nemzetközi jogi, kormányközi egyezmény az uniós <i>polity</i> -n kívül Euró Csoport kötelező politikai döntései	polity	új állandó kormányközi intézmények (Euró Csoport, Euró Csúcsértekezlet) elmozdulás a klasszikus <i>polity</i> felől az új szereplők irányába ratifikációból származó <i>input</i> (Euró Plusz Paktum), kölcsönzött <i>input</i> és <i>output</i> legitimáció (Euró Csoport s Euró Csúcsértekezlet)
		politics	uniós politikai jogosítványok csorbulása EP mozgásterének szűkülése EU-tagállam viszonyában korlátozott demokratikus deficit
		policy	nincs hatáskör sértés gazdaság- és foglalkoztatáspolitikai konvergencia szakpolitikai harmonizáció
célcsoport és jelleg	általános és reformer		
legitimáció	<i>input</i> (EPP) és gyenge <i>input</i> és <i>output</i> (ECs, ECsÉ)		
intézkedés kategóriája	középtávú normál reform reformintézkedés		
demokratikus deficit	gyenge demokratikus deficit a klasszikus intézményi és a <i>governance</i> megközelítés szerint		

6.3.2. Pénzügyi Paktum

cselekvés környezete	különleges állapot
-----------------------------	--------------------

cselekvő	eurózóna és az ahhoz csatlakozni kívánó tagállamok részlegesen együttműködő országok		
cselekvés	nemzetközi jogi, kormányközi egyezmény, az uniós polity-n kívül kötelező politikai döntések	polity	új eszközök a régi struktúrákhoz nincs elmozdulás a döntéshozatalban
		politics	nincs hatáskörsérelem EU-tagállam viszonyában érzékelhető demokratikus deficit nincsenek személyi átalakulások
		policy	nem sérül a hatáskörmegosztás egyensúlyi költségvetés konvergencia kritériumok bővítése és szigorítása adósságcsökkentő szabály
célcsoport és jelleg	általános és reformer		
legitimáció	kölszönzött input (PP), throughput és output (új eszközök)		
intézkedés kategóriája	középtávú normál reform reformintézkedés		
demokratikus deficit	klasszikus intézményi szempontból jelen van		

6.4. Uniós megoldások

6.4.1. Európai Szemeszter

cselekvés környezete	különleges állapot		
cselekvő	uniós intézmények (EB, EUT, EP, EiT), tagállamok		
cselekvés	kötelező rendszeresen megvalósuló politikai norma	polity	aktorok új csoportosítása, új eszközök használata döntéshozatali elmozdulás a nemzeti felől a szupranacionális felé hiányos input legitimáció
		politics	átrendezett viszonyrendszer hatáskörsértés EU-tagállam viszonyban jelentkező demokratikus deficit

		policy	uniós hatáskörmegosztás sérül stabil és koordinált költségvetések kialakítása integrált tervezési struktúra komoly újraelosztó hatások
célcsoport és jelleg	általános és reformer		
legitimáció	elégtelen input és erős throughput és output		
intézkedés kategóriája	középtávú normál reform reformintézkedés		
demokratikus deficit	erős, nem kimenthető demokratikus deficit mind a klasszikus intézményi megközelítés, mind az EU-egyes tagállam viszonyban értelmezve		

6.4.2. *Hatos és Kettes Pakk*

cselekvés környezete	különleges állapot (Hatos Pakk), normál állapot (Kettes Pakk)		
cselekvő	Európai Bizottság (proaktív), Európai Unió Tanácsa (ellenőrző)		
cselekvés	rendes jogalkotási eljárásban megalkotott, kötelező másodlagos jogi aktus	polity	régi intézmények közti súlypont átrendezés eltolódás a szupranacionális intézmények felé új eljárások és a régiéik hatékonyabbá tétele
		politics	átrendeződnek a szereplők viszonyai (EB-EUT; EUT-tagállam) nincs hatáskörsértés EU-tagállam viszonyában érzékelhető demokratikus deficit potenciálisan szűkülő tagállami mozgástér
		policy	hatáskörmegosztás sértetlen hatékonyabb gazdaságpolitikai irányítás

			szorosabb és széles körű ellenőrzési mechanizmusok szélesebb kompetenciák
célcsoport és jelleg	általános és reformer		
legitimáció	gyenge input, domináns throughput és output		
intézkedés kategóriája	középtávú normál reform reformintézkedés		
demokratikus deficit	EU-egyestagállam viszonyában értelmezhető és klasszikus intézményi demokratikus deficit		

6.4.3. Bankunió

cselekvés környezete	normál állapot		
cselekvő	független ügynökségek (EKB, Egységes Szanálási Testület, EKB felügyeleti testület)		
cselekvés	rendes jogalkotási eljárásban megalkotott, kötelező másodlagos jogi aktus	polity	új intézményrendszer elmozdulás a szupranacionális független ügynökségek irányába a tagállamiak felől állandó struktúra
		politics	EKB erősödő szerepköre nincs hatáskörsértés nincs demokratikus deficit
		policy	gazdasági kormányzás következő lépése stabil európai bankrendszer szupranacionális szabályrendszer és eljárások
célcsoport és jelleg	általános és reformer		
legitimáció	<i>throughput és output</i>		
intézkedés kategóriája	középtávú normál reform reformintézkedés, egyben a válságkezelés állandó intézménye		
demokratikus deficit	nem található demokratikus deficit		

6.5. Összegzés

Bankunió	<i>throughput és output</i>	középtávú normál reform reformintézkedés, egyben a válságkezelés állandó intézménye	nem található demokratikus deficit
Kettes és Hatos Pakk	gyenge input, domináns throughput és output	középtávú normál reform reformintézkedés	EU-egyesetáallam viszonyában értelmezhető és klasszikus intézményi
Európai Szemeszter	elégtelen input és erős throughput és output	középtávú normál reform reformintézkedés	erős, nem kimenthető demokratikus deficit mind a klasszikus intézményi
Penzügyi Paktum	kölcsönzött input (PP), throughput és output (új eszközök)	középtávú normál reform reformintézkedés	klasszikus intézményi szempontból jelen van
Euró Plusz Paktum	<i>input (EPP) és gyenge input és output (ECs, ECsÉ)</i>	középtávú normál reform reformintézkedés	gyenge demokratikus deficit a klasszikus intézményi és a <i>governance</i>
Ciprus	elégtelen <i>output</i>	különleges intézkedés, szükséges legitimáció nélkül	mind három aspektusa jelen van, mind a formai, mind a tartalmi elemeknél
Görögország	kizárólag output	rövidtávú rendkívüli intézkedés	minden aspektusában jelen van, részben kimenthető
Állammentő alapok	kölcsönzött input, output	a válságkezelés állandó intézménye	minden aspektusában jelen van, nem kimenthető
OMT	erős <i>output</i> , helyreállított <i>throughput</i>	a válságkezelés állandó intézménye	minden aspektusában jelen van, nem kimenthető
Bankfinanszírozó programok	gyengébb <i>throughput</i> és erős <i>output</i>	tekinthető rendkívüli intézkedésnek	nincs
Trichet-Draghi levél	output	rövidtávú rendkívüli intézkedés	minden aspektusában jelen van; kimenthető

7. A disszertáció eredményeinek felhasználása

A jelen tézisfüzeten alapuló disszertáció több felhasználási lehetőséggel is rendelkezik.

Egyrészt szeretne csatlakozni a politikatudományban és az európai tanulmányokban zajló demokratikus deficit vitához, Hix, Follesdal és Bellamy álláspontja mellett. Véleményem szerint a diskurzus több részéhez újító jelleggel tud közeledni, hiszen integrálja az EU-tagállam viszonyában tetten érhető demokratikus deficitet, amely eddig a *mainstream* irodalomból hiányzott.

A válságkezelés különleges intézkedésének interpretációját illetően a disszertáció kijelöl egy jövőbeni kutatási területet is, a lépéseket esetlegesen egy európai különleges gazdasági jogrendként értelmezve. Ez sok szempontból relevánsnak tekinthető; hiszen gazdasági válságok mindig voltak és mindig lesznek, ez pedig lehetővé teszi ezek komparatív vizsgálatát, akár részben az ezen munka által kidolgozott módszerrel.

A mű felhasználható lehet még továbbá az oktatás területén is, az Európai Unió területén szakosodni kívánó mesterszakos és PhD hallgatók képzésében is.

Az akadémiai felhasználás mellett azonban pragmatikus haszna is lehet a disszertáció későbbi kiadásának; az a döntéshozók számára is kapaszkodót nyújthat a gazdasági válságkezelések legitim kialakításához. Az euró válság egyik legnagyobb tapasztalata ugyanis nem más, minthogy a sikeres válságkezelés csak stabil legitimitáció mellett működőképes. Jelen munka ennek a kialakítását talán könnyebbé teheti.

8. Bibliográfia

ÁGH, Attila (2011): *A közpolitika változó paradigmái: az érdekcsoportoktól a többszintű kormányzásig* in *Politikatudományi Szemle*, XX. 2011/1. 31-50.

ARATÓ, Krisztina & KOLLER, Boglárka (2015): *Európa utazása*, Gondolat Kiadó, Budapest 2015, ISBN 978 963 693 615 0

ATKINS, Ralph (2014): *Karlsruhe fallout highlights power of ECB, German court's ruling on OMTs ignored by market* in *Financial Times*, 2014 február 13. <https://www.ft.com/content/9b48ade6-93f5-11e3-a0e1-00144feab7de>

BACHE, Ian & FLINDERS, Matthew (2004): *Multi-level Governance*; Print publication date: 2004 Print ISBN-13: 9780199259250 Published to Oxford Scholarship Online: April 2004 DOI: 10.1093/0199259259.001.0001

BAYER, József (1999): *A politikatudomány alapjai* Budapest: Napvilág Kiadó, 1999.

BEETHAM, David (1991): *The Legitimation of Power*, London: Macmillan, 1991

BEETHAM, David, LORD, Christopher (1998): *Legitimacy and the European Union*, London, New York: Longman, 1998

BEKKERS, Victor & DIJKSTRA, Geske & EDWARDS, Arthur & FENGER, Menno (2007): *Governance and the Democratic Deficit: An Evolution* in Bekkers et al. – *Governance and the Democratic Deficit*, 2007, p.269-312, 2007

BEKKERS, Victor & EDWARDS, Arthur (2007): *Legitimacy and Democracy: A Conceptual Framework for Assessing Governance Practices* in BEKKERS et al. – *Governance and the Democratic Deficit*, 2007, p. 35-61

BELLAMY, Richard & KRÖGER Sandra (2013): *Representation Deficits and Surpluses in EU Policy-making*, *Journal of European Integration*, 35:5, 477-497, DOI: 10.1080/07036337.2013.799937

BELLAMY, Richard (2011): *Democracy without democracy? Can the EU's democratic 'outputs' be separated from the democratic 'inputs' provided by competitive parties and majority rule?* in Ed. Mair Peter – *Political Representation and the European Union Governance*; Routledge, Taylor & Francis Group; 2 Park Square, Milton Park, Abingdon, Oxon, OX144RN, 2011

BELLAMY, Richard (2013): *'An Ever Closer Union Among the Peoples of Europe': Republican Intergovernmentalism and Democratic Representation within the EU*, *Journal of European Integration*, 35:5, 499-516, DOI: 10.1080/07036337.2013.799936

BELLAMY, Richard; KRÖGER, Sandra (2012): *Domesticating the Democratic Deficit? The Role of National Parliaments and Parties in the EU's System of Governance* in *Parliamentary Affairs* (2012), 1-21, 2012 augusztus 23. <https://doi.org/10.1093/pa/gss045>

BELLAMY, Richard; KRÖGER, Sandra (2013): *Representation Deficits and Surpluses in EU Policy-making* in *Journal of European Integration* Volume 35, 2013 - Issue 5, 477-497. <https://doi.org/10.1080/07036337.2013.799937>

BENCZES, István (2006): *Az optimális valutaövezetek elmélete: Bevezetés*, kézirat, 2006 január, https://www.researchgate.net/publication/267927396_Az_optimalis_valutaovezetek_elmelete_Bevezetes

BENCZES, István (2011): *Az európai gazdasági kormányzás előtt álló kihívások. A hármas tagadás lehetetlensége.* *Közgazdasági Szemle*, LVIII. évf., 2011. szeptember, 759–774.

BIEBER, Roland (2011): *Observer, Policeman, Pilot; On lacunae of legitimacy and contradictions of financial crisis management in the European Union*, 2011 szeptember 30., Inaugural Lecture, European University Institute, Law Department, Florence

BIHARI, Mihály (2013): *Politológia, A politika és a modern állam Pártok és ideológiák* Nemzedékek Tudása Tankönyvkiadó Zrt., <http://www.ntk.hu>, ISBN 978-963-19-7628-1

BISHOP, Graham (2011): *The EU Fiscal Crisis: Forcing Europe Political Union in 2011*, 2011, Searching Finance Ltd., London

BROWN, Neville (1989): *Climate, Ecology and International Security* in *Survival*, 31:6, 519-532.

BUDA Lorina (2015) *Az Európai Unió pénzügyi felügyeleti rendszerének átalakulása és a bankunió létrehozásának bemutatása* in *Pro Publico Bono Magyar Közigazgatás* 2015/2 pp. 114-122.

BUZAN, Barry (1984): *Economic Structure and International Security: The Limits of the Liberal Case* in *International Organization*, 38:4, pp. 597-624.

BUZAN, Barry (1991): *People, States and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era*, 2d ed. Boulder: Lynne Rienner; Hemel Hempstead: Harvester Wheatsheaf.

BUZAN, Barry; WÆVER, Ole; DE WILDE, Jaap (1998): *SECURITY, A New Framework for Analysis*, Lynne Rienner Publishers, Inc. 1800 30th Street, Boulder, Colorado 80301, USA, 1998, ISBN 1-55587-784-2

COLASANTI, Fabio (2016): *Financial assistance to Greece*, European Policy Center, EUROPE'S POLITICAL ECONOMY PROGRAMME, ISSN 1782-494X

CORRIERE DELLA SERA (2011): *Napolitano nomina Monti senatore a vita* in Corriere della Sera, corriere.it, 2011. november 09.

CORRIERE DELLA SERA (2011): *Trichet e Draghi: un'azione pressante per ristabilire la fiducia degli investitori* in Corriere della Sera, 2011 szeptember 29. http://www.corriere.it/economia/11_settembre_29/trichet_draghi_inglese_304a5f1e-ea59-11e0-ae06-4da866778017.shtml

CRAMME, Olaf & HOBOLT, Sarah B. (szerk.) (2015): *Democratic politics in a European Union under stress*, Oxford University Press, Great Clarendon Street, Oxford, OX2 6DP, UK, ISBN 978-0-19-872448-3

CRAWFORD, Neta C. (1991): *Once and Future Security Studies* in Security Studies, 1:2, 283-316. o.

DAHL, Robert A. (1956): *A Preface to Democratic Theory*, Chicago: University of Chicago Press 1956

DAHL, Robert A. (1961): *Who Governs?* New Haven, Conn.: Yale University Press, 1961

DAHL, Robert A. (1970) *After the Revolution*. New Haven, Conn.: Yale University Press, 1971

DAHL, Robert A. (1971): *Polyarchy*. New Haven, Conn.: Yale University Press, 1971

DAHL, Robert A. (1982): *Dilemmas of Pluralist Democracy*, New Haven, Conn.: Yale University Press 1982

DAHL, Robert A. (1985): *A Preface to Economic Democracy*, Berkeley: University of California Press 1985

DAHL, Robert A. (1989): *Democracy and its Critics*, New Haven, Conn.: Yale University Press, 1989

DAHL, Robert A. (ed.) (1966): *Political Oppositions in Western Democracies*, New Haven, Conn.: Yale University Press, 1966

DAHL, Robert A. (ed.) (1973): *Regimes and Oppositions*, New Haven, Conn.: Yale University Press, 1973

DAUDT, Hans (1975): *Legitimiteit en legitimatie* in *Beleid and Maatschappij* 2:1, 5–16.

DE JONGHE, Kris & BURSENS, Peter (2003): *The Quest for more Legitimacy in the European Union as a Multilevel Political System: a Conceptual Framework*, Paper prepared for the ECPR Congress, 28 March – 2 April (Edinburgh)

DESAI, Padma (2011): *From Financial Crisis to Global Recovery*, 2011, Columbia University Press, New York

DIAMOND, Larry, PLATTNER, Marc F.(eds.) (1993): *The Global Resurgence of Democracy* Baltimore, Md.: Johns Hopkins University Press, 1993

DINMORE, Guy, ATKINS, Ralph (2011): *ECB letter shows pressure on Berlusconi* in Financial Times, 2011 szeptember 29. <https://www.ft.com/content/3576e9c2-eaad-11e0-aecc-00144feab49a>

DOMANSKI, Alex (2017): *WHATEVER IT TAKES, Five years ago today, Mario Draghi saved the euro* in Quartz, 2017. július 26., <https://qz.com/1038954/whatever-it-takes-five-years-ago-today-mario-draghi-saved-the-euro-with-a-momentous-speech/>

EASTON, David (1965): *A Systems Analysis of Political Life*, New York: Wiley, 1965

ENGELLEN, Ewald R. & SIE DHIAN HO, Monika (eds) (2004): *De Staat van de Democratie. Democratie Voorbij de Staat*, Amsterdam: Amsterdam University Press, 2004

ENYEDI Zsolt, KÖRÖSÉNYI András (2001): *Pártok és pártrendszerek*, Osiris Kiadó, 2001, ISBN 963-389-151-5
http://www.tankonyvtar.hu/en/tartalom/tamop425/2011_0001_520_partok_partrendszerek/ch06s06.html

EURÓPAI BIZOTTSÁG (2013): *The Economic Adjustment Programme for Cyprus* in EUROPEAN ECONOMY Occasional Papers 149 | May 2013 ISSN 1725-3209

FABBRIANI, Sergio (2015): *Which European Union? Europe after the Euro crisis*, Cambridge University Press, Cambridge CB2 8BS, UK, ISBN 978-1-107-10394-8

FÁBIÁN, György (2005): *Európai parlamenti választások és választási rendszerek* in Politikatudományi Szemle, 2005/2, 59-88

FELMÉRY, Zoltán; TÁLAS, Péter (2018): *A gazdaság biztonságpolitikai relevanciája*, (kézirat)

FENGER, Menno & BEKKERS, Victor (2007): *The Governance Concept in Public Administration* in BEKKERS et al. – *Governance and the Democratic Deficit*, 2007, 13-34 o.

FEREJOHN, John & PASQUINO, Pasquale (2004): *The law of the exception: A typology of emergency powers* in International Journal of Constitutional Law, Volume 2, Number 2, pp. 210-239

FLYBJERG, Bent (2006): *Five Misunderstandings About Case-Study Research in Qualitative Inquiry*, Vol. 12 No. 2 pp. 219-245.

FOLLESDAL, Andrea & HIX, Simon (2006): *Why There Is a Democratic Deficit in the EU: A Response to Majone and Moravcsik* in *Journal of Common Market Studies*, 2006, Vol. 44, No. 3, p. 533-562, 2006, Blackwell Publishers Ltd., Oxford, Malden

FOLLESDAL, Andreas (2015): *Democratic Standard sin an Assymmetric Union* in CRAMME, Olaf, HOBOLT, Sara B. (eds.) (2015): *Democratic Politics in a European Union Under Stress* Oxford University Press, 2015, Great Clarendon Street, Oxford, OX2 6DP, ISBN 978-0-19-872448-3, 199-216

FRIEDRICH, Carl J. (1963): *Man and his Government*, New York: McGraw-Hill Book Company, 1963

GAJDUSCHEK, György & HAJNAL, György (2010): *Közpolitika, Az elmélet gyakorlata, a gyakorlat elmélete*, HVG-Orac, 2010, ISBN: 978-963-258-106-4

GALLAI, Sándor, TÖRÖK, Gábor (eds.) (2003): *Politika és Politikatudomány*, kézirat, <https://portal.uni-corvinus.hu/index.php?id=slide-ok0>

GERRING, John (2004): *What Is a Case Study and What Is It Good for?* in *American Political Science Review*, Vol. 98, No. 2. pp. 341-354

GOODIN, Robert E., KLINGEMANN, Hans-Dieter (eds.) (1998): *New Handbook of Political Science*, Oxford University Press, 1998, ISBN 0-19-829471-9

GROSS, Oren & NI AOLAIN, Fionnuala (2006): *Law in Times of Crisis, Emergency Powers in Theory and Practice*, Cambridge University Press The Edinburgh Building, Cambridge CB2 8RU, UK, 2006, ISBN-13 978-0-511-28500-4

HAFTENDOM, Helga (1991): *The Security Puzzle: Theory-Building and Discipline Building in International Security* in *International Studies Quarterly*, 35:1, 3-17. o.

HAJDÚ, András (2007): *EURÓPA NACIONALISTÁI EGYESÜLHETNEK? A radikális jobboldal képviselőcsoportjai az Európai Parlamentben* in *Politikatudományi Szemle* 2017/2. 63-87

HEGEDŰS, István (2004): *Magyar pártok – európai választások Négy eshetőség, hat szempont – a tizenkét csillag árnyékában* in *Politikatudományi Szemle*, 2004/3 165-175.

HERCZEG, Petra (2017): *Németország szerepe a görög válságkezelésben*, ITDK dolgozat, NKE-NETK 2017

HIX, Simon (2015): *Democratizing a Macroeconomic Union in Europe* in CRAMME, Olaf, HOBOLT, Sara B. (eds.) (2015): *Democratic Politics in a European Union Under Stress* Oxford University Press, 2015, Great Clarendon Street, Oxford, OX2 6DP, ISBN 978-0-19-872448-3, 180-198

HIX, Simon, HØYLAND, Bjørn (2011): *The Political System of the European Union*, 3rd Edition, Palgrave Macmillan, London, 2011, ISBN: 978-0-230-24982-0

HIX, Simon; NOURY, Abdul G.; ROLAND, Gérard (2011): *Democratic Politics in the European Parliament*, Cambridge University Press, Cambridge 2011 ISBN-13: 9780521694605

HOFFMANN-AXTHELM Leo (2016): *The European Central Bank's legal accountability: the "OMT" case*, in Transparency International EU <https://transparency.eu/the-european-central-banks-legal-accountability-the-omt-case/>

HORVÁTH Zoltán & ÓDOR Bálint (2010): *Az Európai Unió Szerződéses Reformja; Az Unió Lisszabon Után*, 2. kiadás, HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2010

HUNTINGTON, Samuel (1991): *The Third Wave: Democratization in the 20th Century*, Norman: University of Oklahoma Press, 1991

HVG (2011a): *Eldőlt a dominó: megbukott a szlovák kormány, nemet mondtak a csomagra* in HVG, hvg.hu, 2011. október 11.

HVG (2011b): *Jöhet az előrehozott választás Szlovákiában* in HVG, hvg.hu, 2011.október13.

ILONSZKI, Gabriella (1998): *Parlament az Európai Unióban és Magyarországon* in Politikatudományi Szemle, 1998/1, 71-85.

IZSA, Jenő; KISS, J. László; RÁCZ, Lajos; SZENES, Zoltán; TÁLAS, Péter (2011): *A biztonságpolitika fogalma, tárgya, intézményei* in GAZDAG, Ferenc (ed.) (2011): *Biztonsági tanulmányok – Biztonságpolitika*, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Budapest, 2011, ISBN 978-615-5057-23-6, 13-52. o.

JAHN, Egbert; LEMAITRE, Pierre; WÆVER, Ole (1987): *Concepts of Security: Problems of Research on Non-Military Aspects* in Copenhagen Papers no. 1. Copenhagen: Centre for Peace and Conflict Research

JUNCKER, Jean-Claude (2015): *Transcript of President Jean-Claude Juncker's press conference on Greece, Brussels, 29 June 2015*, http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-15-5274_en.htm

KEOHANE, Robert O., MACEDO, Stephen, MORAVCSIK, Andrew (2009): *Democracy-Enhancing Multilateralism in International Organization*, 63(1), 1-31. doi:10.1017/S0020818309090018

KIM, Young C. (1966): *Authority: Some conceptual and empirical notes* in Western Political Quarterly 19:2, 223–34.

KISS, J. László (2011): *Biztonság-elméletek* in GAZDAG, Ferenc (ed.) (2011): *Biztonsági tanulmányok – Biztonságpolitika*, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Budapest, 2011, ISBN 978-615-5057-23-6, 54-89. o.

KJAER, Poul F (2010): *Between Governing and Governance; On the Emergence, Function and Form of Europe's Post National Constellation*; Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2010

KRUGMAN, Paul (2010): *Can Europe be saved?* in New York Times, 2011 január 12.

LACZKÓNÉ, Tuka Ágnes (2004): *Európai Parlament – egy különleges transznacionális szervezet* in Politikatudományi Szemle, 2004, 1-2. szám, 49-65.

LASSWELL, Harold D. (1935): *World politics and personal insecurity*, McGraw-Hill Book Company Inc., 1935

LEMANGNEN, Alan (2013): *Cyprus: The bail-in/out and its implications* in Flash Economics, Economic Research, March 29, 2013 - No. 245

LIJPHART, Arend (1968): *The Politics of Accommodation*, Berkeley: University of California Press 1968

LIJPHART, Arend (1984): *Democracies*. New Haven, Conn.: Yale University Press 1984

LIJPHART, Arend (1994): *Electoral Systems and Party Systems*, Oxford: Oxford University Press, 1994

LINZ, José, STEPAN, Alfred (1978): *The Breakdown of Democratic Regimes*, Baltimore, Md.: Johns Hopkins University Press, 1978

LORCA-SUSINO, Maria (2010): *The Euro in the 21st Century*, 2010, Ashgate Publishing Company, Burlington

LUHMANN, Niklas (1969): *Legitimation durch Verfahren*, Neuwied: Luchterhand, 1969

MAIR, Peter (2011): *Bini Smaghi VS. The Parties: Representative Government And Institutional Constraints* in EUI Working Papers, RSCAS 2011/22

MAJONE, Giandomenico (1998): *Europe's 'Democratic Deficit': The Question of Standards* in European Law Journal, Vol. 4, No. 1, 1998 március, p.5-28, 1998, Blackwell Publishers Ltd., Oxford, Malden MA 02148, USA

MAJONE, Giandomenico (2014): *From Regulatory State to a Democratic Default* in Journal of Common Mark Studies, 52: 1216–1223. doi:10.1111/jcms.12190

- MARJÁN, Attila (ed.) (2014): *Magyarország Első Évtizede az Európai Unióban 2004-2014*, Nemzeti Közszerológati Egyetem, Nemzetközi Intézet, Budapest 2014, ISBN 978-615-5305-42-9
- MATTHEWS, Jessica Tuchman (1989) *Redefining Security* in *Foreign Affairs*, 68:2, 162-177.
- MERKEL, Angela (2011): *Regierungserklärung von Kanzlerin Merkel zum Europäischen Rat und zum Eurogipfel*, 2011. Forrás: <http://bit.ly/2yq6HSG> (2017. 09. 25.)
- MORAVCSIK, Andrew (2002): *In Defence on the 'Democratic Deficit': Reassessing Legitimacy in the European Union* in *Journal of Common Market Studies*, 2002, Vol. 40, No. 4, p. 603-624, Blackwell Publishers Ltd. 2002, Oxford, Malden MA 02148, USA
- MORAVCSIK, Andrew (2006): *Chastened Leaders need Concrete Policy Successes* in *Financial Times* (27 January 2006), Special report on “The Future of Europe”
- MORAVCSIK, Andrew (2012): *Europe After the Crisis, How to Sustain a Common Currency?* in *Foreign Affairs*, May/June 2012, 54-68
- MORRIS, Christopher W. (1998): *The Very Idea of Popular Sovereignty: “We the People’ Reconsidered”* in *Social Philosophy & Policy* 17, 1 (Winter 2000), 1-26. 1998
- MUNDELL, Robert. A. (1961): *A Theory of Optimum Currency Areas*. in *American Economic Review*, 51, 657–665. o.
- MÜNCH, Richard (2015): *From Neo-Corporatism to Neo-Pluralism: The Liberal Drift of Multi-level Governance* in HARTMANN, Eva & KJAER Poul F. (2015): *The Evolution of Intermediary Institutions in Europe From Corporatism to Governance*, PALGRAVE MACMILLAN, ISBN 978-1-349-57541-1
- NORRIS, Pippa (1997): *Nomination: Second-order Elections Revisited* in *European Journal of Political Research*. Vol. 31., Nos. 1-2. February, 109–114.
- NORRIS, Pippa (2011): *Democratic deficit. Critical citizens revisited*, Cambridge University Press, New York, 2011
- NYE, Joseph S., Jr, (1989): *The Contribution of Strategic Studies: Future Challenges* in *Adelphi Paper no. 235*. London: International Institute for Strategic Studies (IISS).
- NYE, Joseph S., Jr; LYNN-JONES, Sean M. (1988): *International Security Studies* in *International Security*, 12:4, 5-27. o.
- PATKÓS, Veronika (2017): *Berlusconi bukása és Monti válságkormányzása: a 2011-es belpolitikai válság Olaszországban* in KÖRÖSÉNYI, András (szerk.) (2017): *Viharban kormányozni, Politikai vezetők válsághelyzetekben*, Budapest, MTATK PTI, 2017, ISBN 978-963-418-014-2, pp. 195-216

POKOL, Béla (2003): *Luhmann rendszerelmélete és a Polányi Károllyal korrigált marxizmus elmélete*; in *Jogelméleti Szemle* 2003/3; <http://jesz.ajk.elte.hu/pokol15.html> HU ISSN 1588-080X

REPUBBLICA (2011): *Incarico a Monti: "Occorre crescita ed equità"* in *Repubblica*, repubblica.it, 2011. november 13.

REUTERS (2015a): *ECB's OMT programme to remain out of action despite Greek worries* in *Reuters*, 2015 június 29., <https://www.reuters.com/article/eurozone-greece-omt/ecbs-omt-programme-to-remain-out-of-action-despite-greek-worries-idUSL5N0ZF2GL20150629>

REUTERS (2015b): *Greek referendum falls short of standards - Council of Europe* in *Reuters*, 2015. július 1., <https://www.reuters.com/article/eurozone-greece-rights/greek-referendum-falls-short-of-standards-council-of-europe-idUSL8N0ZH3IO20150701>

RINGE, Nils F. (2003): *The Santer Commission Resignation Crisis; Government-Opposition Dynamics in Executive Legislative Relations of the EU*; 2003 Annual Meeting of the European Union Studies Association, March 27-29 2003 (<http://aei.pitt.edu/2919/1/156.pdf>)

ROMANI, Mauro & LIAKOPOULOS, Dimitris (2009): *The Evolution of Democratic Deficit in the European Union*, Scriptaweb, Napoli 2009

ROSE Michel (2011): *Trichet's letter to Rome published, urged cuts* in *Reuters*, 2011 szeptember 29. <https://www.reuters.com/article/us-italy-ecb/trichets-letter-to-rome-published-urged-cuts-idUSTRE78S4MK20110929>

SARTORI, Giovanni (1987): *Theory of Democracy Revisited*. 2 vols. Chatham, N.J.: Chatham House, 1987

SCHAAR, JOHN. H. (1981): *Legitimacy in the Modern State*, New Brunswick: Transaction Books, 1981

SCHARPF, Franz W. (1997): *Games Real Actors Play*, Oxford: Westview Press, 1997

SCHARPF, Franz W. (1998): *Governing in Europe: Effective and Democratic*, Oxford: Oxford University Press, 1998

SCHARPF, Fritz W. (2015): *Political Legitimacy in a Non-optimal Currency Area* in CRAMME, Olaf; HOBOLT, Sarah B. (eds.): *Democratic Politics in a European Union under Stress*, 2015, Oxford University Press, ISBN 978-0-19-872448-3, UK, pp. 19-47

SCHIMMELFENNIG, Frank (2017): *Theorising Crisis in European Integration* in DINAN, Desmond; NUGENT, Neill; PATERSON William E. (eds.) (2017): *The European Union in Crisis*, Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2017, 316-336

SCHEUERMAN, William E. (2000): *THE ECONOMIC STATE OF EMERGENCY* in Cardozo Law Review Vol.21 pp. 1869-1894

SCHMITT, Carl (1928): *VERFASSUNGSLEHRE*, Verlag von Duncker und Humblot, München-Leipzig, 1928

SCHMITT, Carl (2005): *Political Theology: Four Chapters on the Concept of Sovereignty*, University of Chicago Press, edition 2005, Printed in the United States of America, ISBN-13: 978-0-226-73889-5

SCHMITTER, Philippe C., O'DONNELL, Guillermo.; & WHITEHEAD, Laurence. (1986): *Transitions From Authoritarian Rule*, Baltimore, Md.: Johns Hopkins University Press, 1986

SEBŐK, Miklós (2014): *Hatalom szabályok nélkül, Kormány és törvényhozás viszonya pénzügyi válság idején*, MTA TK PTI, ÚMK, Budapest, 2014, ISBN 978-963-287-076-2

STIGLITZ, Joseph E. (2010): *Bancarotta. L'Economia Globale in Caduta Libera*, 2010, Einaudi, Milano

STONE, Deborah (2002), *The Policy Paradox. The Art of Political Decision-Making*, New York, London: Norton and Company, 2002, ISBN-13: 978-0393976250

SZABÓ, Gabriella (2010): *Az Európai Nyilvánosság Mibenlétéről, Definíciók, Megközelítések és Dilemmák egy Új Kutatás Terület Kapcsán* in Politikatudományi Szemle XIX/2. 95–109.

SZABÓ, Gabriella (2014): *Kommunikáció és Integráció: A magyar médiatörvények európai vitája*, Budapest: Éditions L'Harmattan, 2014.

SZÖRÉNYI, András (2013): *A Tanács* in SIMON, Zoltán (szerk.) (2013): *Döntéshozatal és Jogalkotás az Európai Unióban, Elmélet és gyakorlat*, L'Hartmann, Budapest, ISBN 978-963-7343-24-7; pp. 234-313

THE ECONOMIST (2012): *The ECB's new bond purchase programme, Not too little, possibly too late* in The Economist, economist.com, 2012. szeptember 6.

THE ECONOMIST (2013a): *Euro yone crisis, Sad Cyprus* in The Economist, economist.com, 2013. március 12.

THE ECONOMIST (2013b): *The euro crisis, Waiting for the fall-out* in The Economist, economist.com, 2013. március 25.

THE ECONOMIST (2013c): *What happened in Cyprus, An interview with Athanasios Orphanidas* in The Economist, economist.com, 2013. március 28.

THE ECONOMIST (2013d): *The Economist explains What is a bail-in?* in The Economist, economist.com, 2013. április 7., p. 1-2

THE GUARDIAN (2011): *Papandreou scraps Greek referendum as open warfare erupts in his party* in The Guardian, 2011. november 03. <https://www.theguardian.com/world/2011/nov/03/papandreou-scraps-greek-referendum-euro>

TICKNER, J. Ann (1992): *Gender in International Relations: Feminist Perspectives on Achieving Global Security*, New York: Columbia University Press

ULLMAN; Richard (1983) *Redefining Security* in International Security, 8:1, 129-153. o.

VAN NISPEN, Frans & POSSETH, Johan (2007): *Democratic Legitimacy of Economic Governance: The Case of the Economic and Monetary Union* in BEKKERS, Victor et al.: *Governance and the Democratic Deficit*, 2007, pp. 223-246

VARGA, András (2013): *A válságkezelés és a demokratikus deficit* In: TAMÁS Csaba Gergely (szerk.) *Magyarország és az Európai Unió: Díjnyertes pályázatok 2012*. 246 p. Budapest: Országgyűlés Hivatala, 2013. pp. 191-205

VARGA, András (2016): *Hiányos demokrácia, sikertelen válságkezelés* in *Létünk: Társadalom Tudomány Kultúra* 46: pp. 87-108, 2016.

VARGA, András (2017): *Olaszország európai uniós pozícióinak változása a Renzi kormány alatt*, kézirat, publikáció alatt (Európai Tükör)

WÆVER, Ole; BUZAN, Barry; KELSTRUP, Morten; LEMAITRE, Pierre (1993): *Identity, Migration and the New Security Order in Europe*. London: Pinter

WHITE, Jonathan (2015): *Authority after Emergency Rule* in The Modern Law Review, Vol. 78, Issue 4, pp. 585-610, 2015. <http://dx.doi.org/10.1111/1468-2230.12130> Modern Law Review

Lawless kontra Írország (332/57 (A/3) ECHR)

Greek case, 12 YB 1, 1969

Emberi Jogok Európai Egyezménye 15. cikk

Oxford Reports on International Law (ORIL), Human Rights Law Centre, School of Law, University of Nottingham (2007): *Lawless v Ireland (No 3)*, *Lawless v Ireland*, Judgment on Merits, App no 332/57 (A/3), [1961] ECHR 2, (1961) 1 EHRR 15, IHRL 1 (ECHR 1961), 1st July 1961, European Court of Human Rights [ECtHR]; <http://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law:ihrl/1echr61.case.1/law-ihrl-1echr61?prd=ORIL>

Standard Eurobarometer 55. 2.6.A, 2001/1.

Standard Eurobarometer 56. 3.5.A, 2001/2.

Standard Eurobarometer 57. 3.6.A, 2002/1.

Standard Eurobarometer 58.

Standard Eurobarometer 59. 1.1.B, 2003/1,

Standard Eurobarometer 60. 3.1.B, 2003/2.

Standard Eurobarometer 61. Q7.5. 2004/1.

Standard Eurobarometer 62. Q10.13. 2004/2.

Standard Eurobarometer 63. QA7.5., 2005/1.

Standard Eurobarometer 64. QA7.13., 2005/2.

Standard Eurobarometer 65. QA10.5., 2006/1.

Standard Eurobarometer 66. QA6.13., 2006/2.

Standard Eurobarometer 67. QA16.7., 2007/1.

Standard Eurobarometer 68. QA8.13., 2007/2.

Standard Eurobarometer 69. QA12.11., 2008/1.

Standard Eurobarometer 70. QA12.6., 2008/2.

Standard Eurobarometer 71. QA9.5., 2009/1.

Standard Eurobarometer 72. QA10.10., 2009/2.

Standard Eurobarometer 73. QA14.4., 2010/1.

Standard Eurobarometer 74. QA12.B.6., 2010/2.

Standard Eurobarometer 75. QA13.3., 2011/1.

Standard Eurobarometer 76. QA10.8., 2011/2.

Standard Eurobarometer 77. QA13.4., 2012/1.

Standard Eurobarometer 78. QA11.8., 2012/2.

IV

9. A témában készült releváns publikációk

Varga András (2017): Olaszország uniós pozícióinak változásai a Renzi kormány alatt (publikáció alatt: Európai Tükör)

Varga András (2016): HIÁNYOS DEMOKRÁCIA, SIKERTELEN VÁLSÁGKEZELÉS In Létünk EURÓPA VÁLSÁGMODELLEI – A GLOBALIZÁCIÓTÓL A MIGRÁCIÓIG különszám (Szerkesztette: Beretka Katinka), megjelenés alatt

Krisztina Arató, András Varga (2015): An obligation or an opportunity?: Safeguarding democracy in the European Union In: Csaba Tóth , Dániel Mikecz (szerk.) Member state violation against democratic principles - What can the EU do? . 77 p. Budapest: European Liberal Forum, 2015. pp. 46-76.

András Varga (2014): Democracy overwritten by economics: Crisis management under the aspects of democracy; Working Paper Series 2014:(11) pp. 1-17. (2014)

Varga András (2014): AZ EURÓ-VÁLSÁG KEZELÉSÉNEK ELEMZÉSE A DEMOKRÁCIA SZEMPONTJÁBÓL In: Antal Attila (szerk.) Politikatudományi Tanulmányok: Politikatudományi előadások az ELTE ÁJK Doktori Iskoláinak Jubileumi konferenciáján . Konferencia helye, ideje: Budapest , Magyarország , 2014.06.13 Budapest: pp. 123-138. (Politikatudományi Tanulmányok)

Varga András (2014): Liberális teljesítmény Európában: Az ALDE európai pozíció In: Tóth Csaba (szerk.) Európai parlamenti választások liberális szemmel - a magyar és a lengyel példa . 119 p. Budapest: Republikon Intézet, 2014. pp. 6-54.

Varga András (2014): Democracy overwritten by economics: Crisis management under the aspects of democracy In: Rozmahel Fidrmuc , Lacina Rusek (szerk.) What is Eurozone's future: policy commitments vs. freerinding : proceedings of abstracts of the international conference . Konferencia helye, ideje: Brno , Csehország , 2014.11.27 -2014.11.28. Brno: Mendel University in Brno, 2014. pp. 42-43. (ISBN:978-80-87106-81-5)

Varga András (2013): A válságkezelés és a demokratikus deficit In: Tamás Csaba Gergely (szerk.) Magyarország és az Európai Unió: Díjnyertes pályázatok 2012 . 246 p. Budapest: Országgyűlés Hivatala, 2013. pp. 191-205.